

MLÁDEŽ ČESKÉ REPUBLIKY



Informační publikace o dětech a mládeži v České republice

NĚKOLIK SLOV ÚVODEM



Vážení přátelé,

mezi dětmi a mládeží jsem velmi rád, pracoval jsem s nimi v rámci svého působení v neziskovém sektoru, a nyní jako ministr školství pocituji jedinečnou příležitost přispět k podpoře a všestrannému rozvoji mladé generace prostřednictvím vzdělávacího procesu i v rámci zájmového vzdělávání ve volném čase, neboť z hlediska státu je hlavním garantem této oblasti právě Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy.

V současné době probíhá v našem školství reforma, spočívající ve vytváření školních vzdělávacích programů, a to i v oblasti zájmového vzdělávání. Tato reforma představuje významnou možnost reagovat na potřeby všech účastníků vzdělávacího procesu. Jejím cílem je v konečném důsledku získání a rozvíjení klíčových kompetencí dětí, žáků, studentů, důležitých pro jejich další uplatnění v životě a především harmonický rozvoj osobnosti každého jednotlivého dítěte.

Děti a mládež představují základní a nejcennější bohatství pro rozvoj naší společnosti v budoucnosti. Jsou její nejdynamičtější složkou. Je na nás, dospělých, abychom dle svého nejlepšího vědomí a svědomí přispívali k podpoře mladé generace.

Jsme si toho vědomi i ve vztahu k předsednictví České republiky v Radě Evropské unie. Chceme období našeho předsednictví využít k prohloubení celoevropské spolupráce v oblasti mládeže a k výrazné prezentaci mládeže České republiky na evropské úrovni. A jsem rád, že při této příležitosti vychází brožura, která Vám poskytne základní informace o mládeži a příklady dobré praxe práce s dětmi a mládeží v České republice.

Ondřej Liška

ministr školství, mládeže a tělovýchovy České republiky



Vydal: Česká rada dětí a mládeže (www.crdm.cz) u příležitosti předsednictví České republiky v Radě EU

Texty: Národní institut dětí a mládeže MŠMT (www.nidm.cz) v supervizi odboru dětí a mládeže MŠMT

Redaktor: Jiří Zajíc (NIDM) **Grafický design a coloring:** Štěpán Bartošek (www.firststep.cz)

Ilustrace: Matouš Liesler **Produkce:** Aleš Prstek (www.prstek.cz) **Tisk:** Tiskarna Polička

Praha, říjen 2008

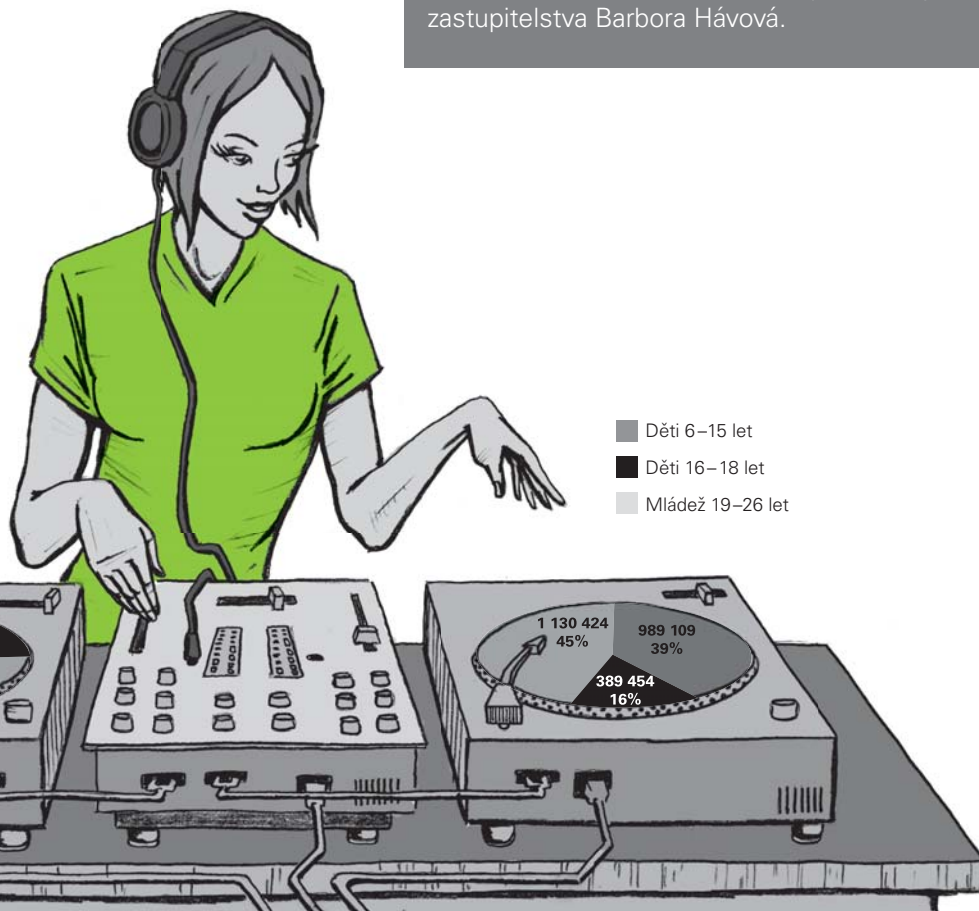


MLÁDEŽ ČESKÉ REPUBLIKY

O kom bude hlavně řeč?

Podle Úmluvy o právech dítěte se v České republice (dále též ČR) považuje za dítě osoba ve věku do 18 let. Mládež je definována věkem 18 až 26 let. Dospělou (zletilou) osobou je osoba od dosažení 18 let. Tak je tomu podle právního řádu ČR. Z hlediska běžného chápání ale mladí lidé ve věku 16–18 let už za děti pokládány nejsou: nechovají se tak a také se tak necítí. Ostatně i z hlediska zákonných norem jim už náleží některá práva a povinnosti, ale nemají plnou trestněprávní odpovědnost.

27. září 2008 zorganizovalo Dětské zastupitelstvo Svitav na náměstí celodenní kulturní akci pro děti, mládež, ale i ostatní občany. Představili se na ní čeští rekordmani v různých disciplínách, různé hudební skupiny a zpěváci, své umění předvedly mažoretky a břišní tanečnice. „*Chceme dokázat, že na to máme, že tu nejsme jako loutky, co nic nezmůžou. Chceme všem dokázat, že i dětská demokracie může hýbat světem, nebo aspoň městem, a doufám, že to dokážeme,*“ říká předsedkyně zastupitelstva Barbora Hávová.



Co o české mládeži víme?

Názor na to, jací jsou dnešní mladí lidé v České republice, má jistě každý, kdo tu žije – a možná i ti, kteří naši zem navštívili nebo se na to chystají. Většinou si člověk takový názor vytvoří zobecněním několika svých případně dílčích informací zkušeností. Není pak divu, že názorů získaných touto cestou je velké množství – a neřídka se podstatně liší. Tady vám nabízíme charakteristiky, které se opírají o dlouhodobé výzkumy toho, co mladí lidé u nás pokládají za důležité. Tedy o výzkumy jejich hodnotových žebříčků. A co ty nám říkají o současné generaci mladých Čechů?

Předně, že netvoří jednotnou skupinu, ale existují mezi nimi skupiny s odlišnými hodnotovými orientacemi. Jejich zdrojem bývají náboženská (v první řadě křesťanská, ale ne vždy spojená s církví), duchovní či environmentální východiska a směřování. Pro ně je charakteristický zájem o druhé a veřejné dění.

Na druhé straně, většinová mladá generace je nastavena poměrně jednoznačně: Preferuje orientaci na vlastní ego, na sebe sama. Klesá význam odpovědnosti za druhé, a současně klesá význam zdokonalování sebe sama a stejně tak transcendentní (duchovní) dimenze života. Vnitřní život těchto mladých lidí je chudý – a to je jedním z důvodů rostoucího zájmu o drogy.

Hlavní proud uvnitř mladé generace je adaptován na společnost a se společností se identifikuje. Výrazným současným nástrojem společenské konformity jsou „mainstreamová“ média. Média ve stále větší míře a rozsahu vtiskávají do mysli a vědomí člověka obsahy, které vůbec či jen v malé míře odrážejí realitu přirozeného světa a ve stále větší míře produkují mediální a virtuální realitu. Hlavní proud mladé generace je ve značné míře manipulován médii a názory a postoje produkované médii přijímá. Trvale roste význam majetku a náplně volného času podle zájmů a koníčků. Naopak klesá především význam „být užitečný druhým lidem“, ale také význam míru, kvalitního životního prostředí a veřejně prospěšné činnosti. Klesá také jejich důvěra v demokracii jako důsledek zkušeností s naším politickým systémem, politickou kulturou a pozicí občana v tomto systému.

Mladí lidé jsou v roce 2006 mnohem kritičtější k práci státu, než tomu bylo v roce 1998. Nejdůvěryhodnějšími institucemi v České republice jsou pro mladé lidi prezident republiky a armáda. Zatímco roku 1998 bylo možné vysledovat určité procento mladých lidí, kteří byli nespokojení, v roce 2006 nespokojení mladí lidé převažovali.

Jako vážné je třeba brát negativní hodnocení otázek pracovního uplatnění a bydlení. Pozitivní výsledek armády je třeba vyzdvihnout – a téměř jistě se na této proměně podepsala jak úspěšná transformace armády, tak úspěšné vojenské mise v rámci NATO. Kladné hodnocení dále získala média a škola. Mladí lidé hodnotí kladně také Evropskou unii, i když její věrohodnost je pro ně přece jen viditelně nižší.

Mimořádně negativní hodnocení získala vláda, politické strany a církev. Zde nastal během sledovaného období mezi roky 1998 až 2006 dramatický propad důvěry ve vládu, poslaneckou sněmovnu, poslance, politické strany, policii, církev. Striktnost tohoto odsudku je mimořádná a mladí lidé nám zde sdělují, že uvedené instituce považují za zcela zdiskreditované a nevěrohodné.

Závěry z výzkumu **Účast mladých lidí na politickém a společenském životě – 2006;**
NIDM

Jakou mládež bychom si přáli?

Ve shodě s odborníky by si lidé u nás přáli, aby děti a mládež měly především těchto pět vlastností (nazývaných Big Five): **inteligence, svědomitost, otevřenost, citová stabilita a přátelskost.** A pak by k tomu ještě přidali zejména **poctivost, sebeovládání, zvědavost, chuť do učení**

Vlastnost	Určitě ano	Spiš ano	Spiš ne	Určitě ne	Nevím	ANO/NE
pracovitost	80	19	1	0	0	99/1
odpovědnost	80	18	1	0	1	98/1
tolerance	43	47	6	1	3	90/7
nesobeckost	51	41	6	1	1	92/7
šetrnost	45	42	10	2	1	87/12

výzkum CVVM 2005

a touhu poznávat nové, snášenlivost, slušnost a snahu pomáhat druhým. Když se občanů v naší zemi ptali, jaké vlastnosti by měli mít děti a mladí lidé, tak na prvních pěti místech se umístily pracovitost, odpovědnost, tolerance, necobeckost a šetrnost (dle výzkumu CVVM 2005).

Rodiče, učitelé ... a ti druzí

Rozhodující vliv na vývoj člověka má rodina. Když je kojen-cem, batoletem, předškolákem – ale dokonce, i když je školákem. Rukopis rodiny je zásadní i pro tvář života mladé-ho člověka. Všichni také uznávají, že proto náleží rodičům ohledně jejich dětí rozhodující práva i odpovědnost. A stejně tak skoro všichni uznávají, že rodičům musí v jejich náročném poslání pomáhat celá společnost. To je u nás zvláště naléhavé v situaci, kdy se skoro polovina rodin rozpadá kvůli rozvodu rodičů a kdy každoročně desítky tisíc dětí tak fakticky ztratí jednoho ze svých rodičů – zpravidla otce. Navíc v nedávném výzkumu (Median pro Junák, svaz skautů a skautek ČR) čeští rodiče za největší starost v souvislosti s vlastními dětmi uvedli nedostatek času (2/3 jako hlavní problém). V českých poměrech – s tradicí evropského pedagoga Jana Ámose Komenského a od zavedení povinné školní docházky za vlády císařovny Marie Terezie koncem 18. století – byla významným partnerem rodičů škola. Zejména v době po vzniku Československa (v letech 1918 až 1938) měla škola velkou prestiž, protože byla oporou nově vznikajícího demokratického režimu. V době po 2. světové válce škola

mnoho z této své prestiže ztratila – často byla zneužívána jako nástroj ideologické propagandy komunistického režimu a mnohdy se stala i prostředkem nátlaku a vydírání rodičů. Ani po téměř dvaceti letech od změny režimu se pošramo-cenou autoritu školy nepodařilo dostat na potřebnou úro-veň. Přesto je v českých školách množství velmi kvalitních učitelů, jejichž přínos pro zdravý vývoj dětí a mladých lidí je nezpochybnitelný. O tom, že si toho jsou vědomy i naše děti, svědčí například každoroční soutěž Zlatý Ámos, při které si sami žáci volí nejlepší učitele. Je docela typické, že mezi těmi, kteří se této důvěře těší u svých žáků a studentů, výrazně převažují učitelé, kteří se dětem a mladým lidem věnují i mimo školní vyučování – jako vedoucí kroužků, spolupracovníci domů dětí a mládeže, oddíloví vedoucí v občanských sdruženích. Tedy ti, kteří jsou aspoň „jednou nohou“ právě v té oblasti výchovy a vzdělávání, která tvoří jejich jakýsi „třetí pilíř“ – neformální výchovu i zájmové vzdělávání. Je to doslova „armáda“ desetitisíců dobrovolníků, kteří se týden co týden mnoho hodin věnují statisícům dětí a dospívajících. Nežádka jsou to právě oni, kteří se pro ně stávají celoživotními vzory a kteří kolikrát nejen pomáhají rodině a škole, ale i „suplují“ či doplňují za ně to, co rodina či škola nezvládají.

STÁT A JEHO ÚLOHA V PODPOŘE A OCHRANĚ MLÁDEŽE



Svou nezastupitelnou úlohu ve výchově a vzdělání dětí a mládeže má také stát – nejen tím, že vytváří podmínky pro systém školní docházky.

Základními dvěma východisky české státní politiky v této oblasti jsou

- Přijetí zodpovědnosti státu za vytváření podmínek pro rozvoj mladé generace a za plnění úkolů, které státu v této věci přísluší nebo k jejichž plnění se v rámci celé řady mezinárodních úmluv přihlásil.
- Uznání a podpora prvotní zodpovědnosti rodiny a přimě-řeně věku i zodpovědnosti jednotlivce za sebe sama.

Působení státu na mládež probíhá ve dvou rovinách:

Podpora

- Řešení problémů ohrožujících mladou generaci či brání-cích jejímu rozvoji.
- Vytváření podmínek k participaci mládeže na společen-ském a politickém životě a motivace jednotlivých vrstev a skupin mládeže k činnosti v duchu cílů státní politiky pro oblast dětí a mládeže.
- Nejrozličnější speciální programy týkající se života dětí a mládeže.
- Podpora nestátních neziskových organizací (dále jen NNO), které mají v této oblasti nezastupitelnou úlohu.

Ochrana

Ochrana nastupuje vždy tam, kde jedinec není schopen vlastní-mi silami čelit negativně na něj působícímu prostředí a někte-rým společenským jevům. Zde stát působí buď přímo svými

nástroji, nebo využívá spolupráce s dalšími orgány veřejné správy, obcemi, NNO a s dalšími institucemi a organizacemi pracujícími ve prospěch dětí a mládeže. Významným faktorem je v této oblasti i zahraniční spolupráce, jak na úrovni státních orgánů, tak na úrovni NNO orientujících se na práci s dětmi a mládeží (programy EU pro mládež aj.).

Nástroji státu v ochraně a podpoře dětí a mládeže jsou především právní normy, dále ekonomické nástroje, aplikace výzkumné činnosti, účelný informační systém, komplexní per-sonální politika (výběr, příprava a další vzdělávání pracovníků). Konkrétní použití těchto nástrojů rozpracovává vždy na období 4 až 6 let *Koncepce státní politiky pro oblast dětí a mládeže* (dále jen Koncepce). Hlavními cíli Koncepce na období 2007 až 2013 je vytváření vhodných podmínek zejména pro:

- **naplňování funkce rodiny**
- **osobnostní rozvoj mladých lidí a jejich uplatnění ve společnosti**
- **výchovu k aktivnímu občanství včetně participace**
- **podporu zdravého životního stylu**
- **ochranu před negativními jevy a jejich následky**

TEMATICKÉ OBLASTI KONCEPCE

1. Informace o mládeži a pro mládež: Vytvářet, rozšiřovat a zkvalitňovat podmínky a předpoklady k získávání, přenosu a šíření širokospektrálních informací odpovídajících potřebám a zájmům mladé generace. Podporovat větší technickou i ekonomickou dostupnost elektronických médií, jejich správné a bezpečné používání a především kvalitní obsah informací jimi šířených. Poskytnout legislativní a společensky vhodné podmínky pro efektivní využívání veřejnoprávních médií pro potřeby dětí a mládeže.

2. Mládež a Evropa: Vytvářet podmínky pro snadnější přístup mladých lidí k informacím o problematice mládeže v Evropě a k aktivnímu zapojování mladých lidí do nadnárodních organizací. Stanovit strategické podmínky pro zavádění opatření přijatých v EU vůči mládeži a aktivně se podílet na šíření evropské myšlenky podporující svobodu, stabilitu a prosperitu evropské mládeže.

3. Mládež, volný čas a životní styl: Vytvářet dobré společenské, legislativní a finanční podmínky pro účelné trávení volného času dětí a mladých lidí, které povede k jejich zdravému životnímu stylu. Podporovat rozvoj školských zařízení pro zájmové vzdělávání a jejich prostřednictvím poskytovat širokou nabídku volnočasových aktivit. Podporovat činnost NNO dětí a mládeže a NNO, které s dětmi a mládeží pracují. Prostřednictvím dotačních programů motivovat uvedené subjekty ke kvalitní náplni volnočasových aktivit pro děti a mládež.

4. Mládež, vzdělávání, výchova: Prostřednictvím podpory vzdělávání a výchovných aktivit působit na celkové formování mladého člověka, na podporu a rozvoj jeho vlastní osobnosti, talentu a zájmu v kontextu s potřebami společnosti. Dbát přitom na propojování *formálního, neformálního a informálního* vzdělávání.

5. Mládež, zaměstnanost a zaměstnatelnost: Poskytnout kvalitní podmínky pro přípravu mladé generace na budou-

cí povolání. Vytvářet specializované programy na podporu zaměstnanosti mladých lidí se zvláštním důrazem na nové absolventy škol. Efektivněji provazovat obory školního vzdělávání s potřebami tuzemského i evropského trhu.

6. Ochrana práv dětí a mládeže: Naplňovat v plném rozsahu Úmluvu o právech dítěte a pravidelně toto naplňování vyhodnocovat. Průběžně upravovat právní předpisy s cílem posílit ochranu práv dětí a mládeže. Více motivovat pedagogické pracovníky škol a školských zařízení, vedoucí dětských kolektivů v NNO a další osoby, které s dětmi a mládeží pracují, aby systematicky sledovali a podporovali práva nejmladší generace. Zároveň s dodržováním práv pak vychovávat děti a mládež k plnění jejich povinností.

7. Participace mladé generace na společenském a politickém životě: Vytvářet podmínky a širokou nabídku zapojení mladé generace do veřejného a společenského života. Podporovat vytváření dětských samospráv, vést orgány státní správy a samosprávy k větší a aktivnější oboustranné komunikaci se subjekty dětí a mládeže. Ve výchově dětí a mladých lidí věnovat větší prostor podpoře rozvoje osobnosti, angažovanosti, samostatnosti, nebojácnosti projevu atd.

8. Výzkumy o mládeži: Vytvořit efektivní systém pravidelného a trvalého sledování problematiky dětí a mládeže prostřednictvím cílených výzkumných úkolů, sond, anket a rychlých šetření a popularizace jejich výsledků. Pro plnění tohoto cíle vytvořit předpoklady v podobě koordinační sítě expertů a institucí pro získávání poznatků o mládeži, jak ji předpokládají Společné cíle EU v oblasti „Většího porozumění mládeži“

9. Dobrovolnictví: Podpora dobrovolných činností mladých lidí a těch, kteří s nimi pracují, neboť představují významné příležitosti k neformálnímu učení a přispívají k posilování solidarity, sociální soudržnosti a zapojení se do života společnosti. Zahájit diskusi o právním a sociálním postavení dobrovolníků

pracujících s dětmi a mládeží a o možnostech uznání jejich činnosti a získaného vzdělání.

10. Mezinárodní spolupráce a mobilita v oblasti dětí a mládeže: Podpora mezinárodní spolupráce a mobility v oblasti dětí a mládeže, vytváření podmínek pro její rozvoj. Podpora tvorby podmínek pro stálé rozšiřování zapojení mládeže do mezinárodních aktivit, rozšiřování tematických výměn skupin dětí a mládeže, studia a studijních i poznávacích pobytů v zahraničí, získávání a přenos nových poznatků, zkušeností a kontaktů. Vytvářet podmínky pro zabezpečování evropských a národních priorit programu Mládež v akci.

11. Mládež z národnostních menšin, mladí migranti, běženci: Vytvářet podmínky pro integraci dětí a mládeže z minoritních skupin do běžného života většinové společnosti. Podporovat cílenou výchovu, vzdělávání a další vzdělávání této skupiny obyvatel.

12. Mládež a bydlení: Přijmout taková opatření ze strany státu, která zajistí dostupnost bydlení širšímu okruhu mladých lidí a mladých rodin, působit na obce ve smyslu tvorby vlastní bytové politiky.

13. Mládež a kultura: Podporovat veškeré obecně uznávané kulturní aktivity vedoucí k výchově a vzdělávání mladé generace. Vytvářet podmínky nejen k seznámení s kulturou a kulturními tradicemi, ale především podporovat aktivity vedoucí k aktivnímu rozvoji kulturních a kulturně-výchovných činností vedoucích k rozvoji osobnosti mladého člověka.

14. Mládež a média: Podporovat pravidelnou informovanost v hromadných sdělovacích prostředcích o pozitivních příkladech ze života dětí a mládeže. Vytvořit legislativní předpoklady pro zvýšení objemu a zejména kvality informací o mládeži. Vytvořit větší prostor určený nejmladší generaci ve veřejnoprávních médiích.

15. Mládež a rodinná politika, podpora a ochrana rodiny: Pokračovat v přijímání legislativních, ekonomických a věcných opatření vedoucích k posílení důvěry mladých lidí v manžel-

ství, podpoře mladých manželství, výchově k uvědomělému rodičovství, ochraně mladých rodin atd.

16. Mládež a zdraví: Nadále vytvářet legislativní, ekonomické a věcné podmínky pro ochranu zdraví mladé generace ve všech jeho modifikacích. Do výchovných aktivit zařadit problematiku výchovy ke zdravému životnímu stylu. Podporovat preventivní zdravotnická opatření. Seznamovat děti a mládež s různým nebezpečím, které ohrožuje zdraví v běžných i mimořádných situacích, vést je k vytváření dovedností a způsobů chování (rozhodování), které vedou k zachování či posílení zdraví a k získávání potřebné míry odpovědnosti za zdraví vlastní i zdraví jiných.

17. Mládež a životní prostředí: Podporovat veškeré aktivity vedoucí k systematické výchově mladé generace k pozitivnímu vztahu vůči ochraně a tvorbě zdravého životního prostředí. Podporovat v této oblasti smysluplné aktivity mladých lidí.

18. Mládež, sociálně patologické jevy a sociální prevence, sociální integrace: Vychovávat děti a mládež ke zdravému životnímu stylu, k osvojení pozitivního sociálního chování a rozvoji osobnosti. Působit na mladou generaci, aby docházelo k vytváření a upevňování morálních hodnot, ke zvyšování sociálních kompetencí dětí a mládeže, k dalšímu rozvoji dovedností, které vedou k odmítání všech forem sebedestrukce, projevů agresivity a porušování zákona. Trvale a systematicky podporovat všechny aktivity vedoucí zejména k posílení preventivních opatření. Hledat a podporovat zvláště aktivity, které vedou k smysluplnému zapojení mladých lidí do volnočasových aktivit, a tím odvést jejich pozornost od „únikových“ forem chování.

19. Neformální vzdělávání v oblasti dětí a mládeže: Podporovat celoživotní učení jako jeden z rozhodujících faktorů konkurenceschopnosti země. Investice do celoživotního učení musí být chápány jako nejdůležitější rozvojové investice. Neustále zdůrazňovat význam neformálního vzdělávání a informálního učení v různých prostředích. Podporovat partnerství v rámci občanské společnosti a rozložení odpovědnosti mezi státem, zaměstnavateli, obcemi, občanskými sdruženími ap.



MŠMT se aktivně zapojuje do mezinárodní spolupráce v oblasti mládeže. Prostřednictvím odboru pro mládež má své zástupce v Pracovní skupině pro mládež Rady Evropské unie, Řídícím výboru Programu Mládež v akci Evropské komise a Evropském řídícím výboru pro mládež Rady Evropy. Jeho zástupci pracují také v různých ad hoc skupinách expertů Evropské komise. Ve spolupráci s evropskými institucemi spolupředsedá odbor pro mládež Letní školu Rady Evropy pro nové členy Evropského řídícího výboru pro mládež (srpen 2007), Evropský workshop k uznávání výsledků neformálního vzdělávání (červen 2008) a Mezinárodní konferenci k interkulturnímu dialogu (prosinec 2008). MŠMT je zodpovědné za realizaci a pokračování aktivit celoevropské kampaně pro mládež „**Každý jsme jiný – všichni rovnoprávní**“ („**All Different – All Equal**“).

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

Výkon státní správy a základní odpovědnost v péči o děti a mládež přísluší dle Kompetenčního zákona ČR Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen MŠMT). To zodpovídá nejen za vzdělávání na základních, středních a vysokých školách, ale i za vytváření podmínek pro celkovou péči o mladou generaci. Podmínky i směr této činnosti udává již zmíněná Koncepce. Na jejím uskutečňování se podílejí i ostatní resorty, ale MŠMT přísluší největší část úkolů. Ty se konkretizují vždy na dvouleté období. **Plán aktivit Koncepce státní politiky pro oblast dětí a mládeže na období 2008-2009** byl přijat vládou ČR v dubnu 2008. Jeho součástí je i podpora nestátních neziskových organizací (viz dále), mimo jiné i udělování titulu *Organizace uznaná MŠMT pro oblast práce s dětmi a mládeží*. V současnosti je držitelem tohoto ocenění 28 organizací.

Přímou zodpovědnost za práci s dětmi a mládeží má na MŠMT samostatný útvar – odbor mládeže. Jemu je k dispozici jako odborné zařízení Národní institut dětí a mládeže (viz dále)

Ústředním koordinujícím orgánem politiky v oblasti mládeže je **Komora mládeže**. Jsou v ní zastoupeny NNO, školská zařízení pro zájmové vzdělávání, představitelé ústředních orgánů státní správy a odborníci na práci s mládeží. Posláním Komory mládeže je posuzovat legislativní, metodické a další materiály a dokumenty, které se zabývají problematikou mládeže, a dávat k nim svá vyjádření. Komora mládeže předkládá vlastní iniciativní

návrhy a doporučení státním a samosprávným orgánům. Zároveň plní funkci poradního orgánu ministra školství, mládeže a tělovýchovy.

Ve spolupráci s Národním institutem dětí a mládeže vydává MŠMT elektronický časopis INSPIROMAT. Jeho prostřednictvím jsou jak organizace dětí a mládeže, tak i široká veřejnost informovány o aktuálních záležitostech, jsou zde zveřejňovány metodické materiály a slouží k výměně zkušeností.

Národní institut dětí a mládeže MŠMT

Jak již bylo řečeno, Národní institut dětí a mládeže MŠMT (dále jen „NIDM“) je odborným zařízením MŠMT v oblasti státní podpory a ochrany mládeže. Ve své činnosti se zaměřuje především na problematiku zájmového a neformálního vzdělávání a podporu těch, kteří se jím zabývají.

NIDM se podílí

- na tvorbě státní koncepce pro oblast dětí a mládeže,
- na přípravě dalších analytických, koncepčních a metodických materiálů vycházejících z výzkumných, informačních, ověřovacích a dalších odborných aktivit.
- na přípravě, zpracování a ověřování zákonných norem a metodických směrnic a doporučení MŠMT k problematice neformálního a zájmového vzdělávání, Zabezpečuje metodickou podporu pro nestátní neziskové organizace, školská zařízení pro zájmové vzdělávání, školy a krajské úřady, informuje o dění a aktivitách v této oblasti. Spolupracuje s Českou radou dětí a mládeže, Sdružením pracovníků domů dětí a mládeže v ČR a řadou dalších organizací a institucí.

Konkrétní aktivity NIDM

Národní registr výzkumů o dětech a mládeži. Jsou v něm zahrnuty výzkumné práce, sondy, ankety a další výzkumné a poznávací materiály o dětech a mládeži.

Vzdělávací aktivity NIDM

- *Funkční studium* pro vedoucí pracovníky škol a školských zařízení, které probíhá v modulech Úspěšný ředitel, Velmi úspěšný ředitel, Ředitel manažer.
- *Odborné studium* obsahují moduly – studium pedagogiky, Pedagog volného času a Vychovatel. Ze strany klientů je o toto studium velký zájem pro jeho interaktivní výuku, přístup a odbornost lektorů a možnost porovnání teorie z praxí.
- *Průběžné vzdělávání* – v I. pololetí roku 2008 NIDM uspořádal celkem 51 kurzů z oblasti legislativy, managementu, teambuildingů, instruktorů snowboardingu, cykloturistiky, vodácký a lyžařský instruktor, proškoleni celkem 775 pedagogických pracovníků.
- *Odborná příprava pracovníků s dětmi a mládeží* - jedná se o vzdělávací akce pro hlavní vedoucí letních táborů a další pracovníky s dětmi v NNO a střediscích volného času. V roce 2008 bylo dosud proškoleni v 6 kurzech 97 účastníků, kurz oddílových vedoucích letních táborů absolvovalo 33 a Pedagogické minimum 18 účastníků.

Registr je veřejně přístupný na vlastní internetové adrese www.vyzkum-mladez.cz, má i anglickou verzi a jeho výsledky jsou uživatelům k dispozici zdarma.

Akreditované vzdělávání profesionálních i neprofesionálních pracovníků z oblastí zájmového vzdělávání a neformálního vzdělávání a dalších volnočasových aktivit, a to včetně tuzemských i zahraničních školení, porad, seminářů, stáží, přednášek, případně dalších odborných akcí. Ročně je realizováno průměrně 150 vzdělávacích aktivit, kterými projde cca 2 200 účastníků.

Péče o talentované žáky a studenty.

NIDM v této oblasti

- uskutečňuje celoroční projekt TALNET – což je interaktivní internetová síť pro děti se zájmem o přírodní vědy i jejich učitele se spoustou aktivit
- každoročně se podílí společně s MŠMT a krajskými úřady na koordinaci zhruba 115 soutěží s více než 300 obory.
- realizuje 15 ústředně vyhlašovaných soutěží a přehlídek, převážně předmětových olympiád, zpracovává kompletní dokumentaci
- podílí se na organizaci mezinárodních seminářů a konferencí týkajících se problematiky nadaných dětí a mládeže (letos například European Council for High Ability – ECHA)

Odemykáme klíčem

Ondřej Malík 6. třída

Odemykáme klíčem skoro vše. Například, klíčem od pohádky je knížka, pro básničky hlas, pro herectví tělo a spousta jiných věcí. Proto mě zajímá, co je klíčem k lásce? Je tu spousta možností. Ale já si myslím, že srdce.

Ze soutěže Evropa ve škole 2006

- podílí se na zabezpečení účasti českých delegací na mezinárodních soutěžích – na soutěži EUSO (European Union Science Olympiad) v roce 2008 získali studenti z ČR dvě stříbrné medaile.

Evropská spolupráce. NIDM realizuje a zprostředkovává mezinárodní spolupráci v oblastech vzdělávání, informačních aktivit, výměn dětí a mládeže, metodických a studijních pobytů pracovníků s dětmi a mládeží, zastupuje ČR v mezinárodní organizaci EAI CY (Evropská asociace zařízení pro volný čas) a v organizaci ENYC (Evropská síť center pro mládež). Prostřednictvím *České národní agentury Mládež* realizuje v ČR program *Mládež v akci*. Ten nabízí výměny mládeže, dobrovolnou službu, podporu místní komunity, zapojení do demokratických projektů, školení a semináře pro pracovníky s mládeží, spolupráci s partnerskými zeměmi EU a další zajímavé aktivity. NIDM rovněž provozuje evropskou informační síť Eurodesk.

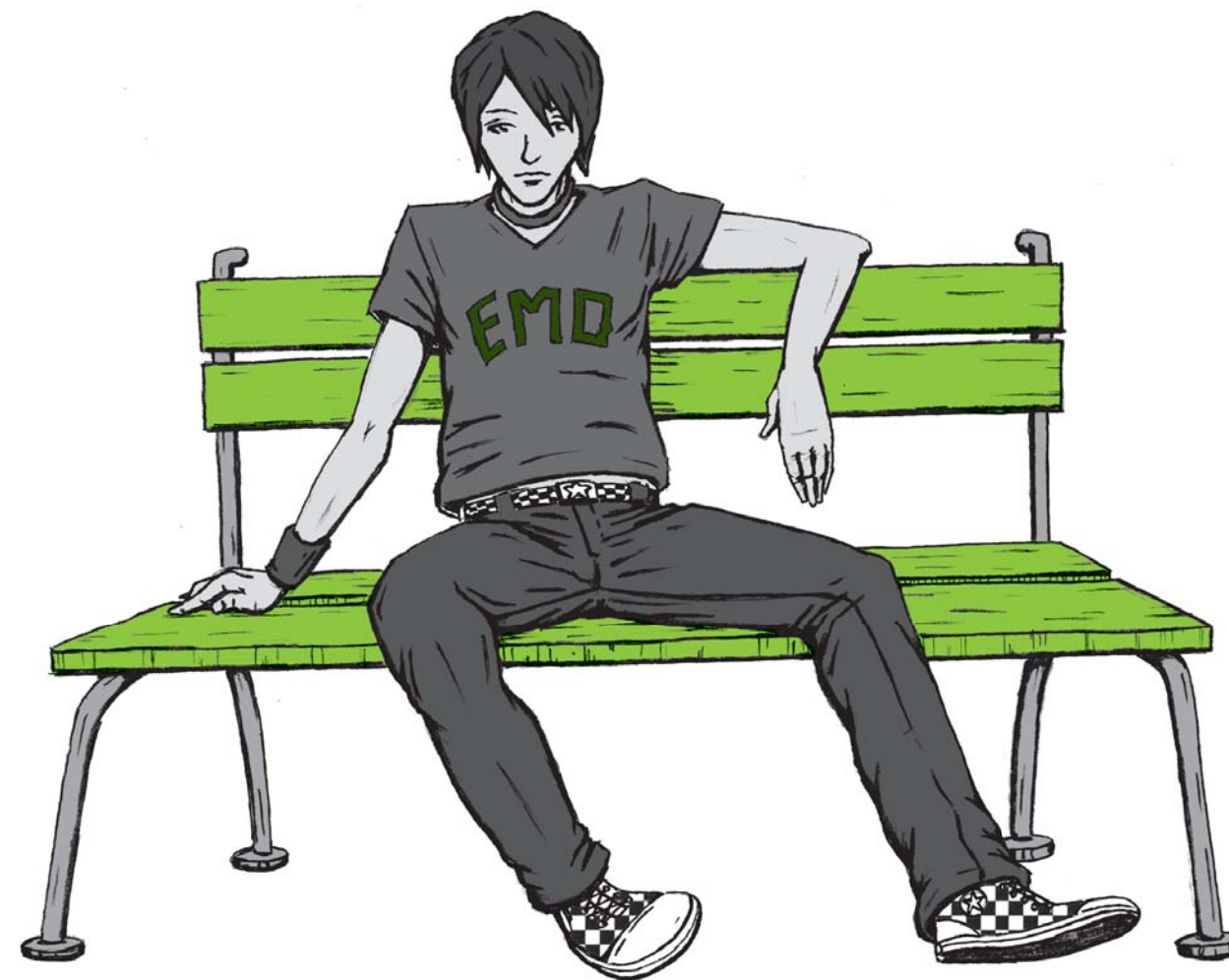
Informace. NIDM se trvale věnuje otázkám systematického poskytování informací pro děti a mládež na základě ustanovení Evropské charty informací pro mládež, a to včetně provozování Národního informačního centra pro mládež. Internetové stránky, které toto národní informační centrum provozuje na adrese www.icm.cz, navštěvuje měsíčně skoro čtvrt milionu lidí.

NIDM zastupuje Českou republiku v organizaci ERYICA (Evropská agentura zabývající se informačními a poradenskými službami pro mladé lidi)

Projekty. NIDM ve spolupráci s odborem pro mládež MŠMT připravuje národní projekt, který nese název **Rozvoj klíčových kompetencí v zájmovém a neformálním vzdělávání – KLÍČE PRO ŽIVOT**. Ten řeší cílenou systémovou podporu volnočasových aktivit dětí a mládeže, rozvoj jednotlivých vzdělávacích oblastí a obsahu zájmového a neformálního vzdělávání v závislosti na strategických dokumentech ČR a EU. Tím řeší aktuální potřeby společnosti a cílových skupin s ohledem na naplňování nového školského zákona, koncepci státní politiky a školních vzdělávacích programů zájmového vzdělávání.

Cílem projektu je

- zpracování důkladné analýzy prostředí a potřebnosti stávajících vzdělávacích programů,
- tvorba nových či inovovaných vzdělávacích programů s rozpoznáním, pojmenováním a evaluací klíčových kompetencí,
- inovace systému vzdělávání pedagogických pracovníků a pracovníků pracujících s dětmi a mládeží s důrazem na školskou reformu kurikula.
- standardizace a evaluace organizací pracujících s dětmi a mládeží,
- téma uznávání neformálního vzdělávání
- systémy zabezpečující informovanost mládeže



NEFORMÁLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ

Rozumí se tím jakékoliv systematické výchovné působení kromě školní docházky (to je „formální vzdělávání“) a samotné výchovy v rodině. Pro nás Čechy je pak typické, že rozlišujeme mezi *výchovou*, která je zaměřena na utváření postojů a charakteru člověka, a *vzděláváním*, při kterém se hlavně rozvíjí intelekt a paměť. Docela nenásilně je možno za tím vidět přístup mateřský (*chování*) i otcovský (proces, který míří *vzhůru* k velkým cílům a úkolům). Už z toho je vidět, že pro celistvou formaci člověka je potřeba obojího: výchovy i vzdělání.

Principy a metody neformálního vzdělávání

V první řadě je dobrovolné a je založeno na partnerství mezi vedoucím vzdělávacího procesu a jeho účastníky. Klade důraz jak na individuální, tak na skupinové učení, proto sdílení zkušeností ve skupině, která často bývá mezigenerační, hraje podstatnou roli. Pro proces učení je důležitá vlastní motivace účastníků a jejich ochota zapojit se do interaktivních cvičení, kde mají možnost rozvíjet své klíčové kompetence. Velkým přínosem neformálního vzdělávání je, že bývá zaměřené na osvojování postojů a dovedností pro život a přípravu na aktivní občanství. Dalším charakteristickým rysem je programová tvořivost a pružnost: konkrétní aktivity lze adaptovat na aktuální potřeby účastníků a také na prostředí, ve kterém probíhají. Cíle vzdělávacího procesu i program jsou vždy naplánovány, avšak metody, jak daných cílů dosáhnout, jsou velmi pestré a variabilní. Právo na chyby a učení se z nich, například reflexí nebo rozбором dané situace, je také charakteristickým rysem neformálního vzdělávání. Velkou ambicí neformálního vzdělávání je, aby bylo přístupno všem, bez ohledu na sociální postavení ve společnosti, na

Nutno říci, že ne všichni poskytovatelé neformálního vzdělávání ve své činnosti tyto charakteristické rysy uplatňují, někdy se jejich pedagogický přístup blíží spíše pojetí, které dobře známe ze školních lavic. Na druhé straně postupy neformálního vzdělávání v České republice poslední dobou stále více pronikají i opačným směrem, neboť mnoho učitelů ve školách ve svých hodinách často uplatňuje jeho principy a metody. Velkým povzbuzením pro toto vzájemné oplodňování je právě probíhající školská reforma a zavádění rámcových vzdělávacích programů do škol a školských zařízení pro zájmové vzdělávání. Hlavní cíl těchto změn je získání a rozvoj klíčových kompetencí, které jsou podstatné pro osobní i profesní růst každého z nás. Díky školské reformě by se mělo neformální a formální vzdělávání systematicky prolínat. To otevírá šance pro uznávání výsledků neformálního vzdělávání v rámci hodnocení studijních a pracovních kompetencí.

absolvovanou praxi či dosažené vzdělání v rámci formálního vzdělávacího systému.

Instituce neformálního vzdělávání a výchovy

Nabídka neformálního vzdělávání je u nás velmi široká. Především ve velkých městech mají mladí lidé z čeho vybírat.

Problematičtější situace je ve venkovských oblastech, kde možnosti jsou značně omezeny jak z hlediska volby možností, tak i dostupnosti.

Co se týče právní formy, jsou poskytovateli neformálního vzdělávání a výchovy veřejné instituce zřizované státem, kraji či obcemi, církví a jimi zřízené instituce, různé typy nestátních neziskových organizací i soukromé subjekty.

Školská zařízení pro zájmové vzdělávání

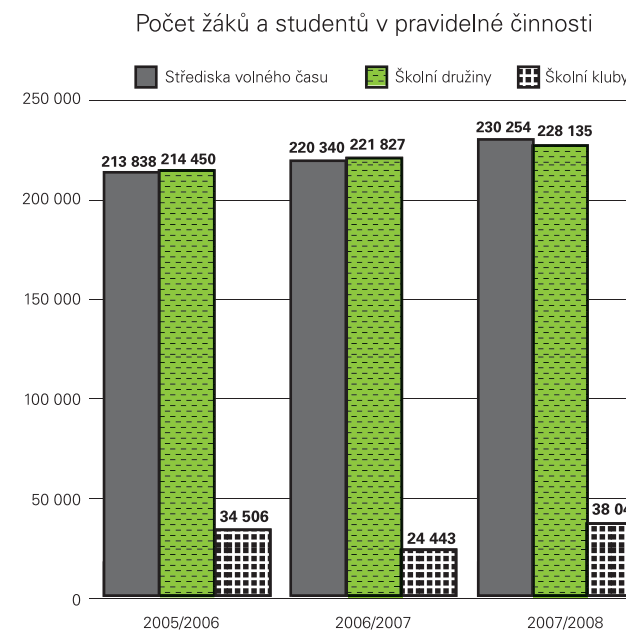
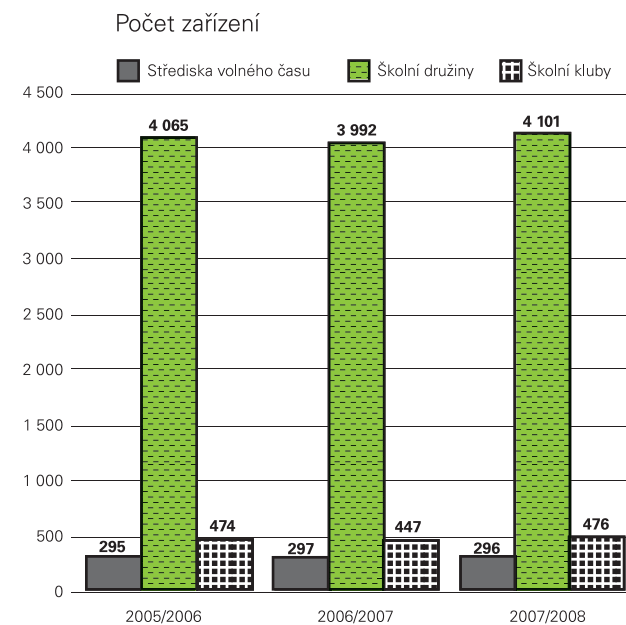
Školské zařízení je právnická osoba, příspěvková organizace nebo organizační složka státu, která poskytuje služby a vzdělávání, jež doplňují nebo podporují vzdělávání ve školách nebo s ním přímo souvisejí, nebo zajišťuje ústavní a ochrannou výchovu anebo preventivně výchovnou péči. V ČR se pro neformální výchovu, pokud se jí věnují školská zařízení, zavedl termín zájmové vzdělávání.

Školská zařízení pro zájmové vzdělávání jsou charakteristická tím, že výchovně vzdělávací činnost v nich je postavena na profesionálech, placených pedagogických pracovnících. To nevylučuje účast dobrovolníků (a ve střediscích volného času je jich hodně), ale profesionální zázemí vychovatelů je to, co v první řadě školská zařízení odlišuje od neziskových organizací zaměřených na výchovu dětí a mládeže.

Mimoškolní činnost ve škole = školní družiny a školní kluby

Dnes je v rámci téměř každé školy zřízena školní **družina** – tedy zařízení, do něhož chodí především děti zapsané k pravidelné, tj. každodenní docházce. Družina slouží výchově, vzdělávání, rekreační, sportovní a zájmové činnosti žáků v době mimo vyučování. Družina může uskutečňovat i další výchovně vzdělávací, případně rekreační činnosti a další aktivity pro děti, mládež, případně jejich rodiče a další zájemce. Určena je přednostně nejmladším žákům (1. až 5. třída tedy děti ve věku šest až deset let). Pokud jí to umožní kapacitní a personální možnosti, může přijímat i žáky vyšších ročníků.

Přehled školských zařízení pro zájmové vzdělávání v datech:



Za pobyt dítěte v družině se platí (spíše symbolická částka). Na některých školách jsou zřízeny též školní **kluby**. Jsou určeny pro žáky základních škol. Zvažuje se, zda kluby vytvářet i na středních školách a učilištích, zejména v těch místech, kde není jiné volnočasové zařízení. Klub je otevřeným zařízením. Jeho činnosti se může účastnit každý zájemce, bez ohledu na to, zda se jedná o žáka školy, která klub zřizuje, či jiné školy. Klub má možnost uskutečňovat i další výchovně vzdělávací, případně rekreační činnosti a další aktivity pro děti, mládež, případně jejich rodiče a další zájemce v jejich volném čase. Výchovně mohou ve školních klubech působit i dobrovolníci (zejména jako vedoucí kroužků). Za pobyt žáka v klubu se rovněž drobně platí.

Střediska volného času (SVČ)

Jedná se o školská zařízení pro zájmové vzdělávání s právní subjektivitou a s příspěvkovou formou hospodaření. Zřizují je kraje, obce a další zřizovatelé (církve, soukromé subjekty). Oproti dalším subjektům zájmového vzdělávání (školní družiny a školní kluby) poskytují SVČ komplexní služby v jiném prostředí, než ve kterém se děti a mládež pohybují v rámci povinné školní výuky. Jedná se o méně formalizované prostředí, na jehož utváření se podílejí sami účastníci. Zároveň poskytuje téměř neomezené časové možnosti pro různé typy aktivit, a to jak v průběhu dne, týdne, tak i v průběhu celého roku. Středisko volného času totiž zpravidla vykonává činnost i ve dnech, kdy neprobíhá školní vyučování.

Přehled kroužků, které celoročně nabízí SVČ Lužánky Brno

- Věda a technika:** Modeláři – Výpočetka – Fotografie, video, film – Ostatní technika
- Přírodověda:** Zvířata – Rostliny – Pobyt v přírodě
- Výtvarné a rukodělné aktivity:** Výtvarka – Keramika – Rukodělné aktivity – Dívčí kluby
- Hudebně-dramatické aktivity:** Divadlo – Tanec – Hudba – Zpěv
- Společenskovední aktivity:** Historie – Jazyky – Doučování – Stolní hry
- Jóga a zdraví:** Jóga – Zdraví
- Sportovní aktivity:** Lyžování – Gymnastika – Aerobik - Bojová umění – Ostatní sporty
- Aktivity pro předškoláky:** Kojenci – Předškolní děti – Hlídnání dětí Maceška

Střediska volného času jsou dvojího typu:

- a) dům dětí a mládeže, který uskutečňuje činnost ve více oblastech zájmového vzdělávání,
- b) stanice zájmových činností zaměřená na jednu oblast zájmového vzdělávání (vědu a techniku, přírodu, modelářství, ochranu životního prostředí atd.)

Činnost ve střediscích je určena především pro děti a mládež školního věku, tedy ve věkovém rozmezí 7–18 let. V daleko větší míře než v současnosti by se střediska měla věnovat organizaci činností pro mládež zejména ve věku 14–18 let. Předpokládá se, že střediska budou organizovat další činnosti a aktivity i pro ostatní, zejména dospělé zájemce.

Posláním těchto zařízení je motivovat, podporovat a vést děti, mládež a dospělé k rozvoji osobnosti, ke klíčovým kompetencím, zejména smysluplnému využívání volného času a to širokou nabídkou aktivit v bezpečném prostředí, s profesionálním týmem v nových trendech. Střediska poskytují zájmové vzdělávání, které se uskutečňuje ve formách pravidelných, příležitostných, spontánních, táborových a pobytových aktivit, osvětové činnosti i individuální prací.

Standardní roli sehrávají SVČ v organizaci soutěží a přehlídek vyhlašovaných a spoluvyhlašovaných MŠMT. Napomáhají tak při další práci s talenty, nadanými dětmi, žáky a studenty, umožňují jim prohlubování poznatků z jednotlivých vědních oborů, a to i na základě spolupráce s dalšími odbornými pracovišti. V řadě míst jsou oporou Bambiriády (viz dále). Středisko volného času může dále poskytovat metodickou, odbornou, popřípadě materiální pomoc účastníkům zájmového vzdělávání, případně školám a školským zařízením.

Vývoj vybraných statistických údajů SVČ dokladuje následující tabulka:

Rok	Počet SVČ	Počet kroužků apod.	Stálých členů	Počet akcí	Počet táborů	Účast na táborech
2007	296	19 739	230 254	52 384	1 907	61 773
2000	289	17 353	219 194	41 240	2 969	92 452
1991	327	14 188	201 108	50 562	2 528	77 299



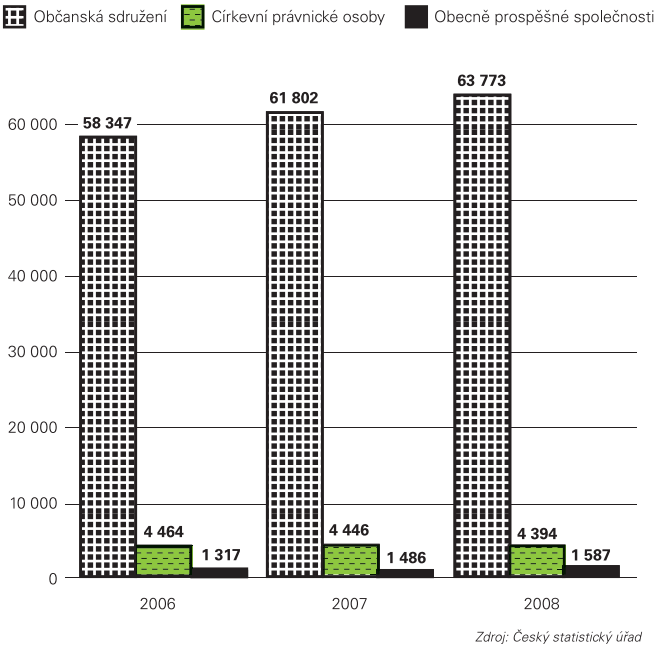


Vedle klasických kroužků, akcí a táborů je zájem o spon-
tánní aktivity, otevřené kluby, vzdělávání, zapojování dětí
a mládeže do procesů ve městě, výukové programy pro
školy navazující na průřezová témata školních vzdělávacích
programů, adaptační programy v rámci prevence sociálně
patologických jevů.
Jedná se především o akce příležitostného charakteru,
aktivity realizované formou krátkodobějších kursů či nabídku
spontánních aktivit. Toto rozvolňování aktivit přirozeně nava-

zuje na celospolečenský trend odklonu od organizované
činnosti a koresponduje s volnějším pojetím životního stylu
společnosti a představami zejména starších dětí a mládeže.
Střediska se věnují též komunitnímu plánování, participaci,
prevenci, vzdělávání pedagogů, budování informačních
center atd. Většina se již stala centrem společenského
života v obci. Zapojují se do různých regionálních, krajských,
republikových i evropských projektů, organizují výměnné
a zahraniční pobyty a stáže pracovníků. V řadě aktivit spolu-
pracují s NIDM, a to zejména v oblasti vzdělávání, zahraniční
spolupráce, soutěží a přehlídek, společně řeší metodickou
podporu v oblastech participace, prevence, atd.

Neziskové organizace – doména dobrovolníků

Tak jako člověk potřebuje k chůzi obě nohy, představují
neziskové organizace, které se zabývají dětmi a mládeží,
nezbytné doplnění školských zařízení pro zájmové vzdělá-
vání a volný čas. Jejich jedinečný přínos je zejména v tom,
že poskytují dětem a mladým lidem dlouhodobé zázemí
silných osobních vazeb. Mnohé z nich je pak provázejí celým
životem. Díky tomu také v řadě sdružení nejde jen o „náplň
volného času“, ale o skutečnou dlouhodobou výchovou
formaci celé bytosti dítěte či dospívajícího.
Život v dobrém oddílu představuje pro mnohé nejen
pět, osm či dvanáct let strávených mezi skvělou par-
tou kamarádů, ale celoživotní nasměrování vycházející
z pevného a dobře reflektovaného hodnotového základu
i řady dovedností a znalostí velmi cenných pro orientaci
v současném složitém světě. Jednou z nejdůležitějších
zkušeností, které se mladí lidé v těchto sdruženích učí,
je zážitek toho, že ty nejcennější skutečnosti v lidském
životě se nedají zaplatit – a že „zadarmo“ vůbec nezna-
mená „bezecné“.
Nestátních neziskových organizací je v naší zemi ohromné
množství. Mají tu totiž tradici už od 19. století, kdy spolkový
život byl významnou součástí hnutí, které vedlo k vytvoření
samostatného Československa. V následujícím grafu je
vidět současný stav:



Zde je třeba doplnit, že občanských sdružení, která se prvořa-
dě zabývají výchovou a vzděláváním dětí a mládeže a součas-
ně mají větší než zcela místní dosah, je u nás kolem 650.
Práci a činnost NNO významnou měrou podporuje stát.
Podpora NNO je zahrnuta v již zmíněné „Koncepti státní
politiky pro oblast dětí a mládeže na období 2007–2013“.
MŠMT na základě toho vyhlásilo „Programy státní podpory
pro nestátní neziskové organizace dětí a mládeže na léta
2006–2010“. Do těchto programů podávají NNO každoroč-
ně své projekty zaměřené na podporu a rozvoj své vlastní
činnosti a další aktivity určené široké veřejnosti. MŠMT
tyto projekty posoudí a podle jejich kvality je finančně
podpoří. Každoročně je na podporu činnosti NNO v oblasti
mládeže vynaloženo více jak 200 milionů korun a je pod-
pořeno 350–400 projektů. Je skutečností, že tato částka
v plném rozsahu nepokrývá požadavky a potřeby NNO.
Zpravidla kolem 30% finančních prostředků získávají NNO
vlastní činností.

Přehled dvaceti nejpočetnějších sdružení působících v oblasti dětí a mládeže:

Název sdružení	Počet členů
Mládež Sdružení hasičů Čech, Moravy a Slezska	46 537
Junák – svaz skautů a skautek ČR	44 470
Pionýr	17 800
Folklorní sdružení ČR	13 780
Asociace turistických oddílů mládeže ČR	9 060
Zálesák – svaz pro pobyt v přírodě	7 895
Česká tábornická unie	7 047
Asociace křesťanských sdružení mládeže	4 928
Duha, sdružení dětí a mládeže pro volný čas, přírodu a recesi	4 566
YMCA v ČR	4 534
Asociace středoškolských klubů ČR	4 150
Moravská hasičská jednota	3 683
Asociace víceúčelových ZO technických sportů a činností ČR	3 602
Sdružení Mladých ochránců přírody ČSOP	3 338
Asociace mládeže pro vědu a techniku - AMAVET	3 000
Klub Pathfinder (skauti při Církvi adventistů sedmého dne)	2 486
Salesiánské hnutí mládeže	2 258
Asociace malých debružářů ČR	2 130
Mladí konzervativci	1 053
Hnutí Brontosaurus	1 030

Z celého spektra neziskových organizací, které u nás působí
v oblasti výchovy dětí a mládeže, teď přiblížíme tři charakte-
ristické skupiny.

Tradiční sdružení dětí a mládeže

Pokud vás napadli skauti, mladí turisté či pionýři, jste na
správné stopě. Můžeme sem ještě přidat třeba woodcraf-
tery, táborníky, zálesáky, ale i mladé hasiče a členy YMCA.
Charakteristické pro tato sdružení je jejich všeobecné zamě-
ření, v němž klíčovou úlohu mají hry všemožného typu,
táboření a pobyt v přírodě. Po celé zemi mají svoje místní

jednotky – skauti například mají přes 2 200 oddílů, pionýři kolem 700. Také je pro ně příznačné, že se v nich výchovné působení opírá o nějaký zákon, kodex, „principy“ apod. Jasně jimi vyjadřují ideál, k němuž toto působení směřuje. Stejně tak typické pro tato sdružení je, že výchovní činnosti – vedoucí, rádcové, instruktoři – nejsou za svou činnost nijak placeni, mnohdy jim to přináší ještě další výdaje. Většina z nich má napojení na mezinárodní nebo přímo celosvětová hnutí. A konečně je pro tato sdružení příznačné, že naprostá většina účastníků akcí, které pořádají (někde skoro všichni s výjimkou speciálních akcí pro veřejnost), jsou jejich členy, kteří se účastní pravidelné celoroční činnosti. Ta většinou obnáší týdenní schůzky, měsíční výpravy a tábor o jarních a letních prázdninách. V posledních deseti letech tato pravidelná oddílová činnost zasahuje 5 až 6 % dětí a 2 až 3 % mládeže. To je kvantitativně málo (byť to odpovídá evropskému průměru), ale za pozornost stojí, že tito lidé pak v daleko vyšším relativním zastoupení patří mezi aktivní členy občanských aktivit, pracovníky pomáhajících profesí, kvalitní pedagogy i odborníky jiných oborů.

Sdružení „nové vlny“

Po roce 1990 u nás vznikla řada sdružení, jejichž zaměření i styl činnosti už bral mnohem víc zřetel na očekávaný vývoj dětí, společnosti i technických možností. Významný byl i nárůst zájmu o problematiku ekologickou, sociální a v poslední době i interkulturní. Dnes jsou typickými reprezentanty těchto sdružení Duha, ASF, Asociace malých debružářů, LATA či AMAVET. Příznačné pro ně je, že nejen využívají moderní vynálezy techniky (to ostatně dnes dělají i ta „tradiční“ sdružení), ale zájem o ně je většinou přímo jejich programovou prioritou. Stejně tak jsou propagátory moderních pedagogických směrů – samozřejmě je zážitková pedagogika. Je u nich časté prolínání členů a „nečlenů“ – většinou mají akce „otevřené pro veřejnost“ – ostatně jejich členská základna je výrazně menší než u těch hlavních tradičních sdružení. Samozřejmě je intenzivní mezinárodní spolupráce. Často spolupracují i s profesionály a různými odborníky.

Sdružení spojená s politickými stranami

Zkušenosti s tím, jak totalitní politický režim zneužívá děti a mládež ve svůj prospěch, měly pro roce 1990 za následek velikou obezřetnost vůči jakémukoli spojování politických institucí se sdruženími dětí a mládeže. Postupně se ale koncem devadesátých let pod vlivem nově utvořených politických stran a hnutí vytvořily i mládežnické organizace, které se hlásí k politické orientaci: konzervativní, liberální, sociálně demokratické a křesťanskodemokratické. Počet jejich členů se pohybuje mezi pěti sty až tisícem. Existuje též malá organizace mládeže, která se hlásí ke komunistické orientaci. Ta má však potíže s registrací, neboť se hlásí k ideologii, která je v rozporu s naší ústavou.

Česká rada dětí a mládeže

Před deseti lety si sdružení pracující s dětmi a mládeží vytvořila svého reprezentanta pro jednání se státními institucemi, zahraničními partnery i získávání podpory v komerční sféře. I ta největší totiž pochopila, že sama při vyjednávání lepších podmínek pro svou činnost nemají velkou šanci a že se tedy vyplatí už zapomenout na dávné konflikty i občas se omezit ve prospěch druhých. V současné době jsou členem České rady dětí a mládeže prakticky všechny větší organizace, které se touto činností zabývají, a mnoho menších. Celkem je jich dnes devadesát osm. Ministerstvo školství pokládá ČRDM za svého přirozeného partnera a konzultuje s ní všechny důležité kroky, které se sektoru dětí a mládeže týkají. ČRDM se podstatně podílela na přípravě koncepce státní politiky vůči dětem a mládeži na období 2007 až 2013. ČRDM je hnacím motorem Bambiriády, za sdružení dětí a mládeže úspěšně vyjednává v parlamentu i zahraničí. V roce 2008 se pustila do projektu prevence sexuálního násilí na dětech a dospívajících „Nás se to týká“. Vydává časopis o výchově a využití volného času Archa, který je určen pro VIP z politické a společenské sféry. ČRDM dále provozuje portál www.adam.cz věnovaný dětem a mládeži a informační databázi o evropské mládeži pro mládež českou <http://evropa.adam.cz/>

Posláním ČRDM je podporovat podmínky pro kvalitní život a všestranný rozvoj dětí a mladých lidí. Své poslání naplňuje ČRDM tím, že podporuje mimoškolní výchovu a činnost svých členů, zejména snahu o vytváření právních, hospodářských, společenských a kulturních podmínek vhodných pro jejich činnost. ČRDM hájí zájmy svých členů vůči domácím i zahraničním orgánům, organizacím a institucím.
(Stanovy ČRDM)

Krajské rady dětí a mládeže

V letech 2000–2008 byly dětskými a mládežnickými sdruženími v regionech zakládány tzv. krajské rady dětí a mládeže. Některé z nich se postupně staly členy ČRDM (v současné době se mezi členskými sdruženími ČRDM nachází šest takových organizací). Funkční krajské rady dětí a mládeže jsou důležitým partnerem „kraje“ při tvorbě jeho strategie vůči sektoru mládeže. V některých

regionech vedla úspěšná jednání krajských rad k vytvoření nových dotačních programů i celkovému zvýšení zájmu úřadů o danou problematiku. Rozvoj krajských rad dětí a mládeže se do značné míry opírá o činnost nadšených dobrovolníků, kteří dokáží ostatní přesvědčit, že sdružování dětských spolků do „střešních“ organizací je prospěšné, do budoucna ba přímo nutné.





Národní parlament dětí a mládeže

Národní parlament dětí a mládeže (Dále NPDM) je na celorepublikové úrovni vrcholnou strukturou veškerých parlamentů, zastupitelstev a jinak pojmenovaných organizací dětí a mládeže pracujících na participaci v ČR. Je to organizace nepolitická, snaží se mít ale vliv na veřejné dění. Pořádá kulaté stoly, diskuse s odborníky na různá témata a upozorňuje mladé na jejich práva i povinnosti. Pomocí této vzájemné komunikace přispívá do veřejné diskuse a částečně tak ovlivňuje dění na národní scéně týkající se dětí a mládeže. Nejrůznějšími projekty se zaměřuje i na rozdílné skupiny mládeže a na jejich odlišné problémy. Zároveň funguje jako poradna pro již existující parlamenty s jejich problémy nebo pomáhá mládeži nové parlamenty zakládat a tím rozšiřovat strukturu. Spolupracuje i se zahraničními partnery a parlamenty, díky nimž přijímá cenné informace, které dále šíří mezi českou mládež.

Informační centra pro mládež

Specifickou úlohu v systému podpory dětí, a zejména mládeže, hrají informační centra pro mládež. Jedná se o pracoviště docházkového typu, která jsou veřejně přístupná. Informace utříděné podle jednotného klíče jsou poskytovány bezplatně, stejně jako poradenské služby. Informační centra pro mládež a jimi poskytované služby jsou přímo určeny nejen mladé generaci, především pak neorganizovaným dětem a mládeži, ale také pracovníkům s dětmi a mládeží, pedagogům, rodičům a další široké veřejnosti. Mezi hlavní oblasti poskytovaných informací patří: vzdělávání, nabídka krátkodobých i dlouhodobých pracovních příležitostí, cestování, volný čas, sociálně patologické jevy, informace z regionu a řada dalších. Informačních center pro mládež je v současné době 37. Jejich zřizovatelem či provozovatelem jsou převážně NNO a školská zařízení pro zájmové vzdělávání. Centrem práce s informacemi a koordinátorem této činnosti je Národní informační centrum mládeže, které je součástí NIDM. Činnost Informačních center mládeže financně podporuje MŠMT.

Vzdělávání vedoucích

Veřejnost pochopitelně zajímá, zda jsou ti, kterým rodiče svěřují svoje děti, dostatečně kvalifikovaní pro tuto zodpovědnou činnost. Leckdy bohužel navíc převládá názor, že to, co je zadarmo, co je konáno dobrovolnický, je „amatérské“, zkrátka že nemá potřebnou úroveň. Kvalita vedoucích je tedy rozhodující podmínkou důvěryhodnosti těch, kteří svoje služby při výchově a vzdělávání dětí a mládeže nabízejí. Skutečnost je taková, že jak profesionální pracovníci školských zařízení (družiny, kluby, střediska volného času), tak dobrovolní výchovní činovníci sdružení dětí a mládeže mohou samostatně výchovně působit až na základě prokázání příslušné kvalifikace.

Pro školská zařízení je garančním pracovištěm, které pořádá pravidelné kurzy, Národní institut dětí a mládeže. Podrobněji jsme se tím zabývali při charakteristice NIDM. Institut ale poskytuje odbornou přípravu pro vedoucí táborů i ostatní vedoucí. Ročně je uspořádáno kolem deseti kurzů a projde jimi přes sto padesát účastníků, kteří získávají základní znalosti v oboru pedagogiky a psychologie, včetně praktických dovedností pro využívání osobnostní a sociální výchovy, prožitkové pedagogiky, právního minima a dalších oblastí důležitých pro zvládnutí role vedoucího. Všechna větší sdružení dětí a mládeže mají vlastní systém vzdělávání svých vedoucích. Zpravidla má formu kurzu, který probíhá buď po několik víkendů v roce, nebo i souvisle týden a víc o prázdninách (například náročné skautské kurzy trvají často dvacet i více dní). Obsahem jsou jednak disciplíny důležité pro zvládnutí výchovy – pedagogika, psychologie, metodika, vedení oddílu, jednak řada praktických „předmětů“ – právo, hospodaření, táboření, tělovýchova, příroda a ekologie apod. Navíc musí každý vedoucí absolvovat zdravotnický kurz. Každoročně takové kurzy pro vedoucí absolvují u nás (v rámci svých sdružení) stovky vedoucích. Ministerstvo školství navíc vydává těm sdružením, která dlouhodobě vykazují kvalitu své činnosti, potvrzení o akreditaci pro práci s dětmi a mládeží. Je jasné, že žádným školením nelze vyloučit, aby přesto tu a tam docházelo k chybám či jednání, které děti a dospívající poškodí. Každý takový případ bývá lákavým soustem pro média, která tak vytvářejí dojem, že během neformální výchovy a vzdělávání dochází často k různým úrazům, sexuálnímu zneužívání dětí či jinému jejich ohrožení. Skutečná data o úrazech dětí či jejich zneužívání ovšem ukazují pravý opak: mnohonásobně častěji k takovým událostem dochází v rodinách dítěte. Přesto ti, kteří se věnují výchově dětí a mládeže v rámci neformálních aktivit hledají stále cesty, jak ohrožení těch, kteří jim byli svěřeni, minimalizovat. Důsledkem toho je i dlouhodobý projekt prevence sexuálního násilí dětí a mladistvých, který byl zahájen pod gescí České rady dětí a mládeže.

Uznávání výsledků neformálního vzdělávání

Uznávání výsledků neformálního vzdělávání je téma, které se začíná řešit i u nás. Stále častěji se ukazuje, že dosažené vzdělání je sice pro naše uplatnění na trhu práce a další osobnostní rozvoj důležité, ale stejně tak mohou být pro naši kariéru podstatné zkušenosti ze zahraničí, předchozí praxe, či schopnosti a dovednosti získané zájmovými aktivitami, které jsme se naučili ve volném čase. Aby bylo možné tyto další schopnosti a praktické dovednosti, osvojené mimo rámec školní výuky, nejen získat, ale i zviditelnit a prokázat, vytváří se národní i mezinárodní nástroje k uznávání výsledků všech forem vzdělávání. V České republice se touto problematikou zabývala pracovní skupina k neformálnímu vzdělávání, která pomáhá při zavádění Národního systému kvalifikací.

České speciality

Institucí, které poskytují dětem a mládeži v naší zemi neformální vzdělání a výchovu, je nejen hodně, ale v mnoha ohledech se liší: například v tom, co dětem a mládeži nabízejí za program, jací lidé se v nich o děti a mládež starají, o jak velkou instituci se jedná a jaký má dosah činnosti, jakou formou jsou financované a jakou právní formu mají. Dvě věci mají ale skoro všechny společné: Potkávají se na Bambiriádě a pořádají letní tábory.



Bambiriáda

Už deset let se poslední květnový víkend koná přehlídka toho, co se v oblasti zájmové výchovy a neformálního vzdělávání v naší zemi uskutečňuje. Celorepublikovým organizátorem tohoto festivalu nápadů a inspirací je Česká rada dětí a mládeže. V desítkách měst po celé republice (v posledních letech je to kolem 30) se jako spoluorganizátoři a účastníci zapojují všechny možné složky občanské společnosti, které mají ve svém zaměření něco pro děti a mládež. Stojí za tím tisíce dobrovolníků a v posledních letech přivítají statisíce účastníků (v roce 2008 to bylo například přes 230 000 návštěvníků).

Brněnská bambiriádní zeměkoule

V brněnských Lužánkách se na třináct tisíc návštěvníků mohlo procházet po celé zeměkouli. Od Ruska, přes Indii, Izrael, Egypt, Španělsko a Skotsko, Finsko, Norsko, Rakousko i ČR až do USA, Karibik či Peru... V každém státě čekala na cestovatele spousta úkolů, her a soutěží, přes lanové dráhy, rukodělnou činnost, bloudění v bludištích... V Egyptě jste se mohli zabalit jako mumie a kreslit hieroglyfy z písku, v Rusku si zahrát kuželky, ve Skotsku se naučit skotské národní tance, házet balvanem či vyfouknout půlmetrovou bublinu, v Karibiku vás čekal slalom kolem ostrovů, v Americe jste se mohli zapojit do stavby Manhattanu, cestovat Pacific expresem či spekulovat na Wall Streetu... To všechno zajišťovali dobrovolníci z řad pionýrů, tomíků, zálesáků, junáků, brontosaurů, foglarovců, debrujárů, táborníků, baráčníků z Brna, Ivančic či Vyškova a mnohých dalších. Do boje o přízeň návštěvníků se zapojili i dobrovolní hasiči se svojí ukázkou požárního útoku, městská policie s psovody a koňmi, desítky hudebních a dramatických souborů, skupiny bojových umění i módní přehlídky.

Martin Kříž – Marťas,
Zeměpisná společnost Morava

„Bambiriádu považuji za vynikající akci, která si zaslouží všestrannou podporu, tudíž i podporu státu. Podle mého názoru by se měla dále rozvíjet a rozšiřovat se do dalších míst. Měly by se pro ni také hledat nové nápady, nové inspirace a zapojovat do ní by se mělo stále více lidí.“

Jaroslav Tuček, ředitel odboru pro mládež
MŠMT, říjen 2004



Podstatným přínosem Bambiriády je nejen propojení různých typů institucí, které poskytují program pro volný čas i dlouhodobou výchovu dětem a mladým lidem, ale navázání spolupráce s místní samosprávou, regionálními sdělovacími prostředky i komerčními subjekty. Zejména mimo Prahu se tak Bambiriáda stává takovou malou slavností občanské sounáležitosti. V posledních letech pak pronikla i za hranice ČR – na Slovensko a do Polska.

Cena „Přístav“

Celkem běžné je politiky kritizovat. Mnohem méně běžné je politiky ocenit. A to ne tak, že jedni politici dávají ceny druhým, nýbrž že ty ceny politikům navrhují děti a mladí lidé. Právě tuto možnost dává Cena ČRDM PŘÍSTAV, kterou už podruhé vyhlásila Česká rada dětí a mládeže. Sdružení dětí a mládeže, domy dětí a mládeže, střediska volného času, školní družina nebo školní klub – to jsou navrhovatelé politiků, kteří na místní úrovni významně pomáhají dětem a mladým lidem. Cenu zpravidla předává na Bambiriádě ministr školství společně s předsedou ČRDM a představitelem hlavního sponzora Bambiriády.

Tábory

Samotné tábory sice nejsou českou specialitou, ale jejich postavení v životě českých dětí i mladých lidí je určitě unikátní: letní tábor patří do prázdninového programu většiny z nich. Tábory stanové, týpiové, v chatkách nebo i větších zděných budovách, tábory třínedělní, čtrnáctidenní a někdy i týdenní, tábory v lesích i u rybníků, tábory suchozemců i vodáků. Tábory s internetem i angličtinou, stejně jako bez obojího, ale zato s návratem do středověku, starověkého Egypta nebo dokonce výpravou do světa Fantasy. Každoročně je jich mnoho tisíc. Naprostou většinu z nich pořádají právě ty instituce, o nichž je tu řeč: poskytovatelé neformálního vzdělávání z veřejného a neziskového sektoru. O tom, jak jsou tábory dnes u nás atraktivní, svědčí i to, že v té oblasti úspěšně podnikají také komerční subjekty.



Táborová etapová hra Asterix a Obelix

Základní charakteristika:

Hra je určena na letní tábory. Hru však lze upravit také na dlouhodobou. A to tak, že jednotlivá kouzla budou družstva získávat během roku.

Legenda:

Jednoho dne se druid Panoramix zbláznil. Roztrhal svou kouzelnou knihu, její zbytky rozprášil po lese a les zajistil kouzlem. Potom uleh k dlouhému spánku. Když se opět probudil, zjistil, že si vůbec nic nepamatuje. Ani kouzla, ani návod na výrobu lektvaru, ani kterak odčarovat les. Jakmile se tato zpráva donesla k veliteli římského tábora Malobonum, rozhodl se rychle jednat. Vyslal do Říma žádost o posily (jistota je jistota), aby mohl definitivně dobýt poslední svobodnou galskou vesnici. Zbývá už jen málo času, a vesnice bude obsazena...

Pomůcky:

Placky (Asterix, Obelix, Panoramix), 50 kolíčků, bonbóny, šišky, klacík, šátek, igelitový pytlík, kamínky

Rozdělení účastníků:

Soutěží trojice (Panoramix, Asterix, Obelix). Vedoucí vybere kapitány (nejzkušenější hráče), kteří si potom vybírají svá družstva. V rámci družstva se ještě rozdělí na Asterixe, Panoramixe a Obelixe.

Základní popis hry:

1. V jednotlivých etapách budou družstva získávat gesta do jednotlivých kouzel. První a druhé družstvo 5 gest, třetí a čtvrté 4 gesta,...
2. Po každé etapě, kde soutěží družstvo dohromady, se každý člen družstva vydá za jiným úkolem.

Na táborech lze zkrátka zažít to, co jinde sotva: Okamžiky napětí i třeštivé radosti, vítězství nad sebou i přírodou, hru ohně i nebe plné hvězd, počátky přátelství na celý život.

CVVZ – Celostátní vzájemná výměna zkušeností

Každoročně na podzim se v ČR koná několikadenní velké setkání funkcionářů, vedoucích, ale i řadových členů NNO a školských zařízení pro zájmové vzdělávání. Jeho posláním je umožnit vzájemnou výměnu zkušeností, informovat se o nových trendech a formách práce, v praxi si vyzkoušet spoustu aktivit, které je možné dělat s dětmi a mládeží v činnosti jejich organizací. CVVZ se pravidelně zúčastňují představitelé MŠMT a dalších ústředních orgánů státní správy, vedoucí představitelé NIDM, ČRDM a řada dalších hostů.

Tandem – Koordinační centrum česko německých výměn mládeže

Tandem byl zřízen na základě mezivládní dohody ČR a SRN. Má sídlo v Plzni a Regensburgu. Jeho posláním je podpora vzájemné spolupráce a pomoci při organizování výměn mládeže ČR a Německa.

UŽITEČNÉ KONTAKTY



Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy

Karmelitská 7
118 12 Praha 1
tel.: (+420) 257 193 111
e-mail: info@msmt.cz, www.msmt.cz



Národní institut dětí a mládeže

Sámkova 3
101 00 Praha 10
tel.: (+420) 246 088 222
e-mail: sekretariat@nidm.cz, www.nidm.cz



Česká rada dětí a mládeže

Senovážné náměstí 24
116 47 Praha 1
tel.: (+420) 234 621 209
fax: (+420) 234 621 541
e-mail: crdm@adam.cz, www.crdm.cz



Česká národní agentura „Mládež“

Na Poříčí 12
110 00 Praha 1
tel.: (+420) 224 872 280
e-mail: info@mladezvakci.cz, www.mladezvakci.cz



Tandem – Koordinační centrum česko německých výměn mládeže

Sedláčkova 31
306 14 Plzeň
tel.: (+420) 377 634 755,
e-mail: tandem@tandem.zcu.cz, www.tandem.adam.cz



Sdružení pracovníků Domů dětí a mládeže v ČR

Karlínské nám. 7
186 00 Praha 8
tel.: (+420) 603 545 442
e-mail: hermanova@svcivancice.cz, www.svetvolnehocasu.com



Národní informační centrum mládeže

Na Poříčí 4
110 00 Praha 1
tel.: (+420) 224 225 046
e-mail: icm@adam.cz, www.icm.cz



ZKRATKY

AMAVET	Asociace pro mládež, vědu a techniku
CVVM	Centrum pro výzkum veřejného mínění při Sociologickém ústavu AV ČR
CVZ	Celostátní vzájemná výměna zkušeností
ČRDM	Česká rada dětí a mládeže
EAICY	Evropská asociace zařízení pro volný čas
ENYC	Evropská síť center pro mládež
LATA	Programy pro ohroženou mládež
MŠMT	Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy
NIDM	Národní institut dětí a mládeže
NNO	Nestátní neziskové organizace
NPDM	Národní parlament dětí a mládeže
SVČ	Střediska volného času
YMCA	Young Men's Christian Association (Křesťanské sdružení mladých lidí)

OBSAH

Několik slov úvodem.	3
Mládež České republiky	4
O kom bude hlavně řeč?	4
Co o české mládeži víme?	5
Jakou mládež bychom si přáli?	5
Rodiče, učitelé ... a ti druzí	6
Stát a jeho úloha v podpoře a ochraně mládeže	7
Tematické oblasti Koncepce státní politiky vůči dětem a mládeži na období 2007 až 2013	8
Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy	10
Národní institut dětí a mládeže	11
Neformální vzdělávání	14
Principy a metody neformálního vzdělávání	14
Instituce neformálního vzdělávání a výchovy	14
Školská zařízení pro zájmové vzdělávání	15
Mimoškolní činnost ve škole = školní družiny a školní kluby	15
Střediska volného času	16
Neziskové organizace – doména dobrovolníků	18
Tradiční sdružení dětí a mládeže	19
Sdružení „nové vlny“	20
Sdružení spojená s politickými stranami	20
Česká rada dětí a mládeže	20
Krajské rady dětí a mládeže	21
Národní parlament dětí a mládeže	22
Informační centra pro mládež	22
Vzdělávání vedoucích	23
České speciality	24
Bambiriáda	24
Cena „Přístav“	26
Tábory	26
CVVZ – Celostátní vzájemná výměna zkušeností	27
Tandem – Koordinační centrum česko-německých výměn mládeže	27
Užitečné kontakty	28
Zkratky	29



Pro Českou radu dětí a mládeže vypracoval Národní institut dětí a mládeže.

